

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΟΡΙΣΜΩΝ (του Γιάννη Παρασκευουλάκου)

2^ο μέρος του άρθρου «Η κρισιμότητα της πολιτικής»

Θέτοντας το πρόβλημα

Για να εξηγήσω τι εννοώ με τον τίτλο του άρθρου, παραθέτω ορισμένους ορισμούς για το τι είναι η πολιτική.

Στο Μεγάλο Λεξικό της Ελληνικής γλώσσας του Δ. Δημητράκου διαβάζουμε τα εξής (1):

«Πολιτική: 1. Η τέχνη, επιστήμη της διοικήσεως, της διακυβερνήσεως της πολιτείας, του κράτους, η επιστήμη η σχετική προς την οργάνωση και διακυβέρνηση κράτους, τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές υποθέσεις», 2. Ο τρόπος διεξαγωγής των κρατικών υποθέσεων, το πρόγραμμα... 3. Το να πολιτεύεται κάποιος, ενεργός ανάμειξη στην πολιτική ζωή μιας χώρας, 4. Η δράση του πολιτικού ...». (Έχω μετατρέψει την καθαρεύουσα σε δημοτική.)

Στο πολύ γνωστό αμερικάνικο λεξικό Merriam-Webster επίσης διαβάζουμε παραπλήσια πράγματα για το τι είναι πολιτική (2):

«1α: Η τέχνη ή επιστήμη της διακυβέρνησης. β: Η τέχνη ή επιστήμη που ασχολείται με την καθοδήγηση ή την επιρροή επί της κυβερνητικής πολιτικής. γ: Η τέχνη ή επιστήμη που

ασχολείται με την νίκη και την άσκηση ελέγχου σε μια κυβέρνηση.

2 : Πολιτικές πράξεις, πρακτικές ή προγράμματα πολιτικής.

3α: Πολιτικές υποθέσεις ή επιχειρήσεις ειδικότερα: ανταγωνισμός μεταξύ συγκρουόμενων ομάδων ή ατόμων συμφερόντων για την εξουσία και την ηγεσία. β: Η πολιτική ζωή ιδιαίτερα ως πρωταρχική δραστηριότητα ή επάγγελμα. γ: Πολιτικές δραστηριότητες που χαρακτηρίζονται από επιδέξιες και συχνά ανέντιμες πρακτικές.

4 : .....

5α: Το όλο πλέγμα σχέσεων μεταξύ ανθρώπων που ζουν σε μια κοινωνία. ....»

Η καθηγήτρια του πανεπιστημίου του Εδιμβούργου Christina Boswell, σε σύντομο άρθρο της (3) με τίτλο What is politics? (Τι είναι η πολιτική;) στην ιστοσελίδα της Βρετανικής Ακαδημίας μας λέει:

«Μπορούμε να αρχίσουμε ορίζοντας την πολιτική ως μια διαδικασία ανταγωνιστικών διεκδικήσεων από αντίπαλα κόμματα, με τον σκοπό της κινητοποίησης υποστήριξης ώστε να θέσουν αυτά τα προγράμματα σε εφαρμογή. ... Είναι χρήσιμο να αναλύσουμε σε τι συνίσταται αυτός ο ανταγωνισμός και τον τρόπο με τον οποίο εκτυλίσσεται». Και αφού στη συνέχεια κάνει αναφορά στην κρατούσα άποψη για την πολιτική σύμφωνα με την οποία «...η πολιτική έχει να κάνει με το ποιος παίρνει τι, πότε και πως. Από αυτή την άποψη η πολιτική ουσιαστικά ρυθμίζει διαγκωνισμούς σχετικά με την κατανομή υλικών αγαθών», μας λέει πως τις τελευταίες τρεις ή τέσσερις δεκαετίες «η πολιτική έχει να κάνει το ίδιο ή και περισσότερο με την ταυτότητα και την κουλτούρα σε σχέση με τους υλικούς πόρους». Και αφού έχουμε αναγάγει την κατανομή των υλικών αγαθών σε πρωταρχικό μέλημα της πολιτικής (όχι πως μια τέτοια κατανομή δεν είναι σημαντική) πράγμα που ήδη κατά την γνώμη μου απονευρώνει αυτή καθαυτήν την έννοια «πολιτική» προχωράμε σε άλλες

απονευρωμένες (και πάλι δεν εννοώ ότι αυτές είναι ασήμαντες) διαστάσεις της πολιτικής: «Οι λόγιοι έχουν καταδείξει ότι η πολιτική έχει να κάνει με την διαμάχη για τρόπους σχηματοποίησης ή αφήγησης προβλημάτων πολιτικής όσο και με τις συγκρούσεις σχετικά με την διανομή».

Υπάρχουν και άλλα επιχειρήματα απ' ότι φαίνεται υπέρ μιας τέτοιου είδους προσέγγισης της πολιτικής. Ο Peter Nicholson σε άρθρο του με τίτλο What is politics: Determining the scope of political science (4) («Τι είναι πολιτική: καθορίζοντας το εύρος της πολιτικής επιστήμης»), μας λέει:

«...αγνώω όλους εκείνους τους ορισμούς της πολιτικής που την αντιμετωπίζουν ως ηθικά καλή». Και τούτο το κάνει, λέει, γιατί αφ' ενός αυτό το είδος της «καλής πολιτικής» εμφανίστηκε μόνο περιστασιακά στις αρχαίες Ελληνικές πόλεις στα καλύτερά τους ή σε ορισμένες σύγχρονες αντιπροσωπευτικές κυβερνήσεις και αφ' ετέρου γιατί «... η πολιτική επιστήμη πρέπει να μελετάει όλες τις πολιτικές δραστηριότητες καλές ή κακές, αποδεκτές ή αποδοκιμαζόμενες, ελεύθερες ή δεσποτικές». Λες και θα εμποδιζόμασταν να εξετάσουμε τις στρεβλωμένες όψεις της πολιτικής δραστηριότητας, εάν ξεκαθαρίζαμε από την αρχή ότι πολιτική είναι μόνο η «καλή πολιτική» όπως την αποκαλεί ο ίδιος.

Δεν μπορώ να καταλάβω γιατί επιδιώκουμε ή αρκούμαστε σε ουδέτερους ορισμούς σαν να πρόκειται για προβλήματα αστροφυσικής, που στο κάτω κάτω δεν μας αφορούν άμεσα, ενώ όταν μιλάμε για πολιτική μιλάμε για την ίδια την ζωή μας, άρα μας αφορά αμεσότητα. Λ.χ. γιατί αναφερόμαστε με τρόπο ουδέτερο, χωρίς ηθικά ή ποιοτικά πρόσχημα, ορίζοντας την πολιτική όπως προανέφερα: «Η τέχνη, η επιστήμη της διοικήσεως, της διακυβερνήσεως της πολιτείας, του κράτους, η επιστήμη η σχετική προς την οργάνωση και διακυβέρνηση κράτους ...», από τη στιγμή που ο ορισμός αυτός δεν μας λέει τίποτα ούτε για την ποιότητα των προθέσεων των διοικούντων, ούτε για το που στοχεύει η «διακυβέρνηση του κράτους»: στο κοινό καλό ή στα επί μέρους συμφέροντα. Ούτε για το πώς μπορεί να διακριθεί και

να διαχωριστεί το κοινό καλό από τα συμφέροντα κοκ.

Το πρόβλημά μας, επομένως, είναι κυρίως η απουσία της διάστασης του σκοπού, όταν εξετάζουμε έναν θεσμό. Εάν, για παράδειγμα, εξετάζαμε τον σκοπό της πολιτικής που μας απασχολεί εδώ, ήταν ποτέ δυνατόν να πούμε ότι ο σκοπός της πολιτικής είναι η απομύζηση του κράτους, η αλαζονεία του ατόμου, τα γούστα των πολιτικών, η βία επάνω στους αδύνατους (άτομα ή έθνη) κοκ;

Πώς είναι δυνατόν να εκπαιδεύσουμε ανθρώπους προς τη σωστή κατεύθυνση για την πολιτική (εκτός εάν στην πολιτική δεν χωράει ή δεν μας ενδιαφέρει η εκπαίδευση!), όταν δείχνουμε να μην θεωρούμε καίριας σημασίας ποιοτικά στοιχεία αρχίζοντας από τον ορισμό που είναι απονευρωμένος; Εάν, για παράδειγμα, θέλαμε να μιλήσουμε στα παιδιά (από τα οποία λογικά πρέπει να εκκινεί μια εκπαίδευση) για την πολιτική, θα μπορούσαμε ποτέ να τους πούμε ότι πολιτική είναι η επιδρομή στα ταμεία του κράτους για ίδιον όφελος ή η κυριαρχία του «μάγκα» επάνω στους αδυνάτους;

Υπάρχει κάποιος (έστω και ένας) που να ισχυρίζεται ότι η πολιτική πρέπει ή μπορεί να είναι η εκμετάλλευση της ισχύος του κράτους για τα συμφέροντα κάποιων, η καταστροφή κάθε υποδομής, η καθυπόταξη των πολιτών και κάθε καταπίεση; Ούτε ένας. Τουλάχιστον από τους λεγόμενους «απλούς πολίτες». Βέβαια, το σύνηθες είναι να μεμψιμοιρούμε και να κατακρίνουμε όλους τους «υπαρκτούς» πολιτικούς, συχνά με γενικεύσεις που και ανακριβείς είναι και δεν μας βοηθάνε να βγούμε από τον φαύλο κύκλο της σύγχυσης και της αδράνειας, με τέτοια ακριβώς χαρακτηριστικά: «όλοι είναι για το συμφέρον τους, κανείς δεν ενδιαφέρεται για τον λαό». Αλλά αυτό σαν μια θλιβερή διαπίστωση παρά σαν μια φυσιολογική κατάσταση. Και, από την άλλη μεριά, ακόμα και ο χειρότερος, ο πιο ιδιοτελής, ο πιο χονδροειδώς ανόητος, ο πιο καταστροφικός, ο πιο μισερός πολιτικός, όλοι ανεξαιρέτως ισχυρίζονται ότι τα πάντα γίνονται για το συμφέρον του λαού και του κράτους, νομίζω ενισχύοντας το επιχείρημα που παρέθεσα πιο πάνω. Γιατί, λοιπόν, δεν

περιλαμβάνουμε στους ορισμούς μας θετικά και ποιοτικά πρόσημα και κριτήρια αντί για γενικεύσεις του τύπου που προαναφέρθηκαν;

Για αυτόν τον λόγο, δεν μπορούμε να αρκεστούμε μόνο σε όσα σκέφτονται ή λένε οι λόγιοι ή όσα σκέφτονται και κυρίως πράττουν οι πολιτικοί, αλλά πρέπει να επικεντρωθούμε στο τι σκεφτόμαστε και θέλουμε εμείς. Λέγοντας «εμείς» προφανώς εννοώ μια μεγάλη μερίδα του λαού που ήδη σκέφτεται για λογαριασμό του, αλλά δυσκολεύεται να δώσει βήμα στις σκέψεις του. Άλλο είναι το ζήτημα εάν είμαστε στ' αλήθεια διατεθειμένοι να καταβάλλουμε το τίμημα που απαιτείται προκειμένου να εκφράσουμε ικανοποιητικά τις σκέψεις μας και να τις μετατρέψουμε σε πολιτικά γεγονότα μακράς πνοής.

Η αδράνεια λόγω του υπαρκτού και του «αυτονόητου»

Αν με έναν ορισμό «περιγράψουμε» μόνο ό,τι βλέπουμε ή ό,τι υφίσταται τότε:

α) Είναι αστείο να το αποκαλούμε αυτό θεωρία. Η θεωρία πρέπει να έχει ένα στοιχείο σκοπού, να αποβλέπει κάπου, ή, μαζί με το στοιχείο της εξήγησης του κόσμου να συνυπάρχει και το στοιχείο της αλλαγής του κόσμου. Πρέπει με άλλα λόγια να αποβλέπει στο να κάνει καλύτερο τον τομέα που παρατηρούμε και πραγματευόμαστε και, τελικά, την ίδια τη ζωή των ανθρώπων. Αλλιώς, θα γυρνάμε στα ίδια και τα ίδια.

β) Είναι αδύνατον να αποτυπώσουμε τη δυναμική ενός χώρου ή ενός συστήματος, αν απλώς τον περιγράφουμε.

γ) Διευκολύνεται ο κατακερματισμός ενός τομέα καθώς η παρατήρηση αλλάζει ανάλογα με την εποχή, τον τόπο, τις συνθήκες. Αποτέλεσμα είναι να μην μπορούμε να εξάγουμε συμπεράσματα για την φύση των πραγμάτων αλλά μόνο για την ποικιλομορφία των εμφανίσεων του κάθε πράγματος. Έτσι, φαίνεται απόλυτα φυσιολογικό και θεμιτό να έχει άλλη πολιτική

θεωρία ο Αμερικάνος, άλλη ο Γερμανός, άλλη ο Έλληνας, άλλη ο Μαλτέζος, άλλη ο Νεοζηλανδός κοκ μέχρι σημείου απειρίας.

Νομίζω πως εδώ πρέπει να εντοπίσουμε ένα πρόβλημα φιλοσοφικό. Επειδή είμαστε συνηθισμένοι να βλέπουμε με ένα εύρος τα πράγματα από μίαν αρνητική άκρη μέχρι μίαν άλλη θετική, μας διαφεύγει το ενδεχόμενο να υπάρχει εννοιακός προσδιορισμός μονοδιάστατος χωρίς να περιλαμβάνει και θετικό και αρνητικό προσδιορισμό αλλά έναν – τον θετικό. Ο «άλλος», ο αρνητικός, δεν εντάσσεται στην έννοια που εξετάζουμε κάθε φορά ούτε ως κακέκτυπό της, αλλά ως άρνηση και καταστροφή. Η έννοια συγκροτείται από μία και απλή διάσταση.

Ένα χτυπητό παράδειγμα: υπάρχει άραγε «καλή» και «κακή» αριστοκρατία; Όταν στην αρχαιότητα ο Πλάτων προσδιόρισε την έννοια της αριστοκρατίας, αυτή πάντα και απλά σήμαινε διακυβέρνηση από τους αρίστους δηλαδή από τους πιο ανιδιοτελείς και ικανούς ταυτόχρονα. Αυτό που επικράτησε αργότερα και μέχρι τις μέρες μας ως έννοια της «αριστοκρατίας» είναι απόλυτα μια κληρονομική τάξη (είτε τιτλούχων είτε, αργότερα, πλούτου). Πρόκειται δηλαδή για μίαν ανωμαλία καθαρά κληρονομικού τύπου, άρα εξ ορισμού εχθρική και αντίθετη με την έννοια «άριστος». Με άλλα λόγια, μίαν ορισμένη τάξη σφετερίστηκε και διέσυρε ένα όνομα που όχι μόνο δεν της ανήκει αλλά της αντιτίθεται κιόλας. Μπορούμε να διαφωνήσουμε για το περιεχόμενο των λέξεων «άριστος» και «αριστοκρατία». Ένα είναι βέβαιο πάντως: να φθάσουν να σημαίνουν το αντίθετο από αυτό που εννοούσαν αρχικά δεν είναι ούτε νοητό ούτε επιτρεπτό.

Θα μπορούσε να αντιδράσει κανείς ισχυριζόμενος ότι υπάρχει καλή και κακή πολιτική και, επομένως, οι πιο πάνω ορισμοί δεν είναι άστοχοι. Δηλαδή, ότι η ιδιοτελής «πολιτική» είναι απλώς κακή πολιτική. Η γνώμη μου είναι πως στην πραγματικότητα υπάρχει μόνο μία πολιτική: αυτή ασκείται από ανθρώπους, σε ομάδες ή μεμονωμένα, με γνώμονα το κοινό καλό και την εξυπηρέτησή του. Σε αυτά τα πλαίσια, υπάρχει επιτυχημένη ή μη επιτυχημένη ή λιγότερο επιτυχημένη άσκηση πολιτικής. Τις ιδιοτελείς ενέργειες τις αποκλείουμε εντελώς από την έννοια

«πολιτική». Το ότι τόσοι πολλοί πολιτικοί ασκούν κάτι που δεν είναι πολιτική, αλλά ιδιοτέλεια καμουφλαρισμένη, απλώς μας δημιουργεί ένα έντονο παραξένεμα πώς ο κόσμος δεν έχει ήδη καταστραφεί από τόσες συγκλίνουσες ιδιοτέλειες. Βέβαια, η ιδιοτέλεια είπαμε ότι καμουφλάρεται για να επιβιώσει κραυγάζοντας υπέρ του κοινού καλού. Συχνά οι πολιτικοί κρύβουν και από τον εαυτό τους ακόμα την ιδιοτελή πρόθεση, γιατί τους φαίνεται ανυπόφορη. Αυτό που διαφοροποιεί τα πράγματα επομένως είναι μόνο η πρόθεση. Χωρίς αμφιβολία μάς δημιουργεί έντονη αμηχανία το πώς στον σημερινό υπερπολύπλοκο κόσμο θα μπορέσουμε να διακρίνουμε προθέσεις. Εν τούτοις, μπορούμε αφ' ενός αυξάνοντας την διαφάνεια και την διαπερατότητα της πολιτικής πράξης και αφ' ετέρου αυξάνοντας δραματικά την συμμετοχή ώστε να έχει η διαφάνεια νόημα και εξέλιξη.

Όπως λέει η φίλη Ιωάννα Μουτσοπούλου σε υπό έκδοση βιβλίο της (5), είναι ώρα για επίκληση και χρήση της θέλησης ως καινοτόμου στοιχείου, με τη διαφορά ότι αυτή πρέπει να γίνει από μεγάλα σύνολα πολιτών. Γιατί, αν μιλάμε για χρήση από ελαχίστους, αυτό το πράγμα δεν μας ωφελεί αφού έχουμε δει ήδη αρνητικά δείγματα αυτού του είδους στην καθημερινή πολιτική.

Επομένως, θα πρέπει να κάνουμε χρήση της θέλησης αρχίζοντας ευθύς εξ αρχής από τους ορισμούς διατυπώνοντας με σαφήνεια το πού θέλουμε να πάμε και πώς θέλουμε να το κάνουμε, ασχέτως ότι αυτή η προοπτική δεν μπορεί να εξαντλείται στις αρχικές μας σκέψεις και πράξεις.

Με τέτοιους πλαδαρούς ορισμούς δεν θα γινόμαστε καλύτεροι – ή μήπως δεν είναι αυτό μεταξύ των σκοπών της πολιτικής; Το χάσμα εξουσίας και εξουσιαζομένων (ήδη η έννοια εξουσιάζων – εξουσιαζόμενος συνιστά ένα αθεράπευτο ρήγμα) θα μεγαλώνει κι εμείς θα αναθεματίζουμε τους πολιτικούς οι οποίοι θα συνεχίζουν να κάνουν τα ίδια προς δόξα της φράσης του Φρειδερίκου της Πρωσίας: *«Τα έχω βρει με τους υπηκόους μου. Θα λένε ό,τι θέλουν αλλά θα κάνουν ότι θέλω εγώ.»*

Αναφορές

1. Μεγάλο Λεξικό όλης της Ελληνικής γλώσσας Δ. Δημητράκου, (1964), εκδ. Χ. Τεγόπουλου – Β. Ασημακόπουλου, τ. 11, σελ. 5945.
2. Λεξικό Merriam-Webster, λήμμα «Πολιτική», διαθέσιμο στο διαδίκτυο:

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/politics>

3. Christina Boswell, (2020), What is politics?, διαθέσιμο στο [διαδίκτυο: https://www.thebritishacademy.ac.uk/blog/what-is-politics/](https://www.thebritishacademy.ac.uk/blog/what-is-politics/)
4. Peter Nicholson, What is politics: Determining the scope of political science, Il Politico , GIUGNO 1977, Vol. 42, No. 2, pp. 228-249, διαθέσιμο στο διαδίκτυο:

https://www.jstor.org/stable/43208204?seq=1#metadata_info_tab_contents

5. Ιωάννα Μουτσοπούλου, (2021), Έθνη και ανθρωπότητα στον κόσμο της έννοιας (υπό έκδοση), εκδ. Αειφορία, σελ. 192 επ. (προσωρινή σελιδοποίηση).

Γιάννης Παρασκευουλάκος

μέλος της ΜΚΟ ΣΟΛΩΝ